

Justitieombudsmannen
Per Lennerbrant

Uttalanden med anledning av den information om grunden för ett anhållande som en åklagare lämnade till försvararen

Beslutet i korthet: En försvarare anmälde en åklagare för hans tillämpning av bestämmelsen i 24 kap. 9 a § rättegångsbalken om att den som anhålls har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för anhållningsbeslutet. Försvararen menade att den information som lämnades var alltför allmänt hållen och inte levde upp till lagens krav.

JO:s granskning har försvårats av att åklagaren inte dokumenterade vilka omständigheter till grund för anhållandet som den anhållne och försvararen fick del av. Granskningen har även försvårats av att det inte kunnat klarläggas varför det som kom att förmedlas till försvararen var avsevärt mer kortfattat än den information som åklagaren uppgav att han lämnat.

Mot bakgrund av åklagarens uppgifter i JO:s utredning, i förening med bl.a. de detaljerade gärningsbeskrivningar som delgavs i samband med anhållandet, anser JO att åklagaren sammantaget får anses ha uppfyllt sin underrättelseskyldighet enligt 24 kap. 9 a §. JO riktar därför ingen kritik mot åklagaren i det avseendet. Åklagaren kritiserar dock för den bristfälliga dokumentationen.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 18 mars 2025 förde advokaten AA, som ombud för advokaten BB, fram klagomål mot kammaråklagaren CC vid Ekobrottsmyndigheten. Klagomålet gällde bl.a. hur åklagaren hade tillämpat bestämmelsen i 24 kap. 9 a § rättegångsbalken (RB) om att den som anhålls har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för anhållandet. AA uppgav bl.a. följande.

BB förordnades som offentlig försvarare för en anhållen person, i JO:s beslut kallad NN, som var misstänkt för bl.a. grovt skattebrott. Inför förhör med NN begärdes information om vilka omständigheter som låg till grund för anhållningsbeslutet. Enligt kammaråklagaren CC:s instruktioner lämnade en polisiär utredare ett muntligt besked, som nedtecknades av en anställd vid advokatbyrån enligt följande: "Skatteverket i samband med bevissäkring och pengaflöden".

Vid förhöret med NN var en annan advokat substituerad att närvara i BB:s ställe. Någon ytterligare information om vilka omständigheter som låg till grund för anhållningsbeslutet lämnades inte vid förhöret. Den substituerade försvararen kontaktade därefter förhørsledaren med en begäran om att konkreta omständigheter skulle anges. Efter kontakt med CC återkom förhørsledaren och meddelade att CC inte hade för avsikt att lämna några ytterligare upplysningar.

BB kontaktade då CC per telefon och påpekade att den information som lämnats var alltför allmänt hållen och inte uppfyllde de krav som ställs på en underrättelse enligt 24 kap. 9 a § RB. Inte heller det föranledde emellertid CC att lämna några ytterligare information.

Utredning

JO begärde att Ekobrottsmyndigheten skulle göra en utredning och yttra sig över det som fördes fram i anmälan om bristande underrättelse enligt 24 kap. 9 a § RB.

Ekobrottsmyndigheten (tf. rättschefen DD) yttrade sig till JO den 26 augusti 2025, efter att upplysningar hämtats in från berörda befattningshavare, bl.a. kammaråklagaren CC.

I yttrandet redogjordes för bakgrunden i huvudsak enligt följande.

NN anhölls i sin frånvaro i november 2024 och greps en kort tid därefter. Misstankarna mot NN rörde bl.a. grova skattebrott och grova bokföringsbrott. Vid det första förhöret med NN fick han ta del av skriftliga gärningsbeskrivningar avseende brottsmisstankarna. Inför det förhör som hölls påföljande dag fick advokaten BB, som då hade förordnats som offentlig försvarare för NN, också del av gärningsbeskrivningarna.

Genom sin försvarare begärde NN att få ta del av de omständigheter som låg till grund för anhållningsbeslutet. CC, som var undersökningsledare i ärendet, lämnade genom en utredare muntligen besked om det.

CC uppgav bl.a. följande.

Vid 24:8-förhöret [det förhör som hålls med bl.a. den som har gripits till verkställighet av ett beslut om anhållande i utevaro, JO:s anm.] delgavs [NN] en detaljerad gärningsbeskrivning, som även [BB] fick del av skriftligen. Av gärningsbeskrivningen framgick bl.a. att det gjordes gällande att [NN] var faktisk företrädare för flera bolag, att han till Skatteverket lämnat in mervärdesskattedeklarationer för två av bolagen som på närmare beskrivna sätt var oriktiga samt att han på flera bolagskonton tagit emot pengar och att detta skäligen kunde antas syfta till att dölja att pengarna kom från brottslig verksamhet.

Genom utredare fick jag kännedom om att [BB] önskade få del av de omständigheter som låg till grund för beslutet om anhållande. Jag bad muntligen utredare lämna besked om att grunden för beslutet var Skatteverkets beslut i de aktuella bolagen, de omständigheter som framkom vid Skatteverkets bevissäkringar i bolagen samt de penningströmmar som skett på bolagens

konton. I det här sammanhanget bör framhållas att jag vid denna tidpunkt, genom tidigare hemlig avlyssning av [NN], kände till att [NN] fått del av Skatteverkets beslut där bl.a. skälen till hans påstådda företrädarskap utvecklas.

Jag dokumenterade inte grunden för mitt anhållningsbeslut eller att jag muntligen lämnade besked om detta. I efterhand anser jag – särskilt med hänsyn till JO:s uttalanden den 12 juni 2025 i Dnr 7836-2024 och 1656-2025 – att det är olyckligt att grunden inte dokumenterades.

Jag har inga minnesbilder av att [BB] kontaktade mig per telefon den aktuella dagen. [...] Det kan inte uteslutas att sådant samtal har ägt rum och min uppfattning är att de skäl jag lämnade var tillräckliga.

— — —

Jag har numera tagit till mig att det är av yttersta vikt att skälen för anhållningsbesluten noggrant dokumenteras.

Ekobrottsmyndigheten redogjorde för rättslig reglering och redovisade därefter följande bedömning.

I Ekobrottsmyndighetens ärenden är anhållningsbeslut nästan alltid planerade långt i förväg. Det innebär att det som regel finns en detaljerad gärningsbeskrivning när anhållandet sker. Gärningsbeskrivningen upprättas normalt tidigt i utredningen och uppvisas eller överlämnas normalt i samband med att förhör enligt 23 kap. 18 § RB hålls, dvs. redan före anhållandet.

Mot bakgrund av vad som kommit fram om åklagarens handläggning i det nu aktuella ärendet är det myndighetens bedömning att CC, genom den gärningsbeskrivning som skriftligen presenterades för [NN] i samband med delgivningen enligt 24 kap. 9 § RB och den underrättelse som muntligen lämnades om de omständigheter som låg till grund för beslutet om anhållande, har uppfyllt sin underrättelseskyldighet enligt 24 kap. 9 a § RB. Brister när det gäller dokumentation av skälen för anhållningsbeslutet ändrar inte myndighetens bedömning i frågan om åklagaren uppfyllt sin underrättelseskyldighet.

AA kommenterade Ekobrottsmyndighetens yttrande.

Rättslig reglering

Den som är gripen eller anhållen har rätt att få besked om vilket eller vilka brott han eller hon är misstänkt för och grunden för frihetsberövandet (se 24 kap. 9 § RB).

Vidare har den som anhålls eller häktas rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet (se 24 kap. 9 a § RB). Bestämmelsen infördes som en del av genomförandet av ett EU-direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden. Syftet med bestämmelsen är att den frihetsberövade effektivt ska kunna angripa beslutet. Åklagaren måste därför kunna precisera vilka omständigheter som haft direkt betydelse för anhållningsbeslutet och den misstänkte har en ovillkorlig rätt till insyn i dessa omständigheter. (Se artikel 7.1 i direktivet och prop. 2013/14:157 s. 21 f.)

Vad som närmare ska krävas av åklagarens underrättelse får avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Som en utgångspunkt gäller dock att åklagaren inte endast kan hänvisa till att exempelvis uppgifter i förhör eller teknisk bevisning ligger till grund för anhållningsbeslutet. För att ändamålet med regleringen ska uppnås behöver underrättelsen normalt vara mer konkret

än så. Vid bedömningen av om åklagaren har uppfyllt sin underrättelseskyldighet kan det beaktas även vad den misstänkte fått veta vid en delgivning enligt 24 kap. 9 § RB. (Se JO 2022/23 s. 285, dnr 2467-2020.)

För att det i efterhand ska gå att granska hur åklagaren har hanterat en begäran om att få del av de omständigheter som ligger till grund för ett anhållningsbeslut är det en förutsättning att det dokumenteras vilken information som lämnas till den anhållne och försvararen. Även ur rättssäkerhetssynpunkt är detta viktigt. Det är åklagarens ansvar att detta görs. (Se JO 2022/23 s. 285 och Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning 2023:10, Misstänkta rätt till insyn vid frihetsberövanden m.m., s. 7 samt även mitt beslut den 12 juni 2025, dnr 7836-2024 och 1656-2025.)

Bedömning

Granskningen har försvårats av att kammaråklagaren CC inte dokumenterade vilka omständigheter till grund för anhållandet som NN, genom sin försvarare advokaten BB, fick del av.

Jag kan konstatera att beskedet som lämnades, så som informationen kom att noteras av medarbetaren vid advokatbyrån, var alltför allmänt hållen för att uppfylla kraven i 24 kap. 9 a § RB. Inom ramen för JO:s utredning har CC emellertid förklarat att han bad den polisiära utredaren att lämna besked om att omständigheterna som låg till grund för anhållningsbeslutet var Skatteverkets beslut i de aktuella bolagen, de omständigheter som framkom vid Skatteverkets bevissäkringar i bolagen samt de penningströmmar som skett på bolagens konton. Varför detta kom att nedtecknas på det sätt som skedde har inte klarlagts under utredningen. Även detta har försvårat min granskning.

Det har dock kommit fram att NN i samband med anhållandet fick del av detaljerade gärningsbeskrivningar, vilka även lämnades till BB. Av dessa framgick bl.a. att det gjordes gällande att NN varit faktisk företrädare för ett antal bolag och därigenom varit ansvarig för redovisning av bolagens skatter och avgifter samt för fullgörandet av bolagens bokföringsskyldighet. Vidare redovisades på vilket sätt det påstods att NN hade lämnat oriktiga skatteuppgifter respektive åsidosatt bokföringsskyldigheten. I Skatteverkets beslut ska också bl.a. skälen för NN:s påstådda företrädarskap ha utvecklats och CC har uppgett att han genom hemlig avlyssning kände till att NN hade fått del av det materialet.

Mot den nu redovisade bakgrunden får CC sammantaget anses ha uppfyllt sin underrättelseskyldighet enligt 24 kap. 9 a § RB. Jag uttalar därför ingen kritik mot honom i det avseendet men jag har förståelse för att BB reagerade på den information som inledningsvis förmedlades till honom.

Utredningen har inte bringat någon klarhet i vad som kan ha sagts i kontakter mellan CC och BB efter förhöret med NN. Klarlagt är dock att CC inte

dokumenterade vilken information han lämnade till BB och för detta ska CC kritiseras.

Vad som i övrigt har kommit fram ger inte anledning till några uttalanden från min sida i det här ärendet.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av JO Per Lennerbrant. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Seniora rättssakkunniga Lovisa Johansson har föredragit ärendet och byråchefen Nils Västberg har deltagit i beredningen.